

PUBLIC ADMINISTRATION

РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ ГРОМАДСЬКОГО БЮДЖЕТУ В УКРАЇНІ

¹Доктор, Професор Статівка Н. В.,²Аспірант Марченко Л. Ю.

Україна, Харків, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України;

¹Завідувачка кафедри управління персоналом та економіки праці;²Аспірант кафедри управління персоналом та економіки праціDOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_wos/31102019/6741

ARTICLE INFO

Received: 12 August 2019
Accepted: 19 October 2019
Published: 31 October 2019

KEYWORDS

participation budget,
budget appointments,
public budget,
transparency,
programmatic targeting method,
codes of programmatic classification
of expenditures and crediting,
efficiency.

ABSTRACT

The problems of formation and realization of the budget of participation in the conditions of transformational changes are considered. On the basis of the analysis of budget legislation, the necessity of legislative consolidation of the definition of "public budget" is substantiated. The trends of public budget implementation in European countries are presented. The dynamics of the number of submitted projects of the budget of participation, the dynamics of the number of projects-winners and the approved assignments for them in terms of cities of Ukraine are determined. The main areas of implementation of the projects-winners in cities of Ukraine are analyzed. The mechanisms of realization of the public budget are specified. Key issues in the course of the implementation of the public budget are outlined. It is founded the need to approve a single Code for programmatic classification of expenditures and lending for the implementation of the participation budget to improve the "feedback" between authorities, NGOs and citizens of the city in order to achieve the ultimate results of the Concept of E-Democracy Development in Ukraine.

Citation: Статівка Н. В., Марченко Л. Ю. (2019) Rozvytok Instytutu Hromadskoho Biudzhetu v Ukraini. *International Academy Journal Web of Scholar*. 10(40), doi: 10.31435/rsglobal_wos/31102019/6741

Copyright: © 2019 Статівка Н. В., Марченко Л. Ю. This is an open-access article distributed under the terms of the **Creative Commons Attribution License (CC BY)**. The use, distribution or reproduction in other forums is permitted, provided the original author(s) or licensor are credited and that the original publication in this journal is cited, in accordance with accepted academic practice. No use, distribution or reproduction is permitted which does not comply with these terms.

Вступ. В Україні в останні роки відбуваються трансформаційні зміни в процесах формування та реалізації державної політики щодо модернізації функціонування бюджетів з урахуванням прозорості та відкритості бюджетного процесу, зокрема поширення участі громадян та інститутів громадянського суспільства у розробці та прийнятті бюджетних рішень. Дослідження проблем стосовно формування та реалізації бюджету участі, а також запровадження існуючого досвіду дозволить зміцнити демократичні й соціально-економічні засади функціонування бюджету.

Громадський бюджет (бюджет участі, партисипативний (партиципаторний) бюджет, далі – громадський бюджет) повинен сприяти максимальному рівню забезпечення задоволення громадян суспільними благами і послугами в обмін за сплачені обов'язкові податкові платежі. Прозорість бюджетного процесу та активна участь громадськості сьогодні відіграють ключову роль у забезпеченні економічного та соціального розвитку держави.

Дослідженням питань, пов'язаних з залученням громадян та громадськості до бюджетного процесу, а також розробкою механізмів забезпечення його прозорості займаються

вітчизняні науковці: Ж. Белец, О. Голинська, Ю. Глущенко, А. Дем'янюк, В. Дем'янишин, К. Іщейкін, О. Кириленко та ін. У західній літературі громадський бюджет як предмет наукового дослідження виступав у працях Ш. Бланкарта, Дж. Б'юкенена, Дж. Стігліца та ін.

Поширення практики впровадження бюджету участі в теперішній час відбувається дещо повільними темпами, причина чого криється у недостатньому опрацюванні методологічного підґрунтя зазначеного процесу.

Метою статті є дослідження динаміки та якості процесу розвитку інституту громадського бюджету в Україні, визначення кола обмежувальних чинників щодо поширення практики його впровадження та обґрунтування необхідності забезпечення прозорості та відкритості бюджетного процесу.

Результати дослідження. Починаючи з 2014 року в Україні проходить одна з наймасштабніших реформ – реформа децентралізації. Паралельно із цим обертів набирає інша ініціатива – громадські бюджети (бюджети участі).

Громадський бюджет є інструментом прямої демократії, одним із механізмів участі громадян у бюджетному процесі та являє собою демократичний процес, який передбачає надання громадянам права розподілу частини коштів місцевого бюджету. Ця модель дозволяє мешканцям самостійно вирішувати, на які потреби спрямувати вказані кошти.

Згідно зі статтею 2 Бюджетного Кодексу України (далі – БКУ) бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду. Також згідно з БКУ бюджети місцевого самоврядування – це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад [2].

На сьогодні в БКУ відсутнє таке поняття, як громадський бюджет. Тому, на нашу думку, вважаємо за необхідне закріпити у вітчизняному законодавстві поняття – громадський бюджет.

У листопаді 2017 р. схвалено Концепцію розвитку електронної демократії в Україні (далі – Концепція) згідно з якою визначено, що Бюджет участі (громадський бюджет) – це механізм взаємодії органів місцевого самоврядування з громадськістю, спрямований на залучення громадян до участі в бюджетному процесі, зокрема шляхом прямої демократії, через визначення пріоритетів бюджетних витрат чи подання проектів, об'єднання в проектні команди, голосування за такі проекти, здійснення контролю за їх реалізацією.

Очікується, що результатом виконання Концепції буде: підвищення підзвітності суб'єктів владних повноважень громадянам, рівня участі, ініціативності та залучення громадян, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівні до процесу прийняття управлінських рішень, а також прозорість процесу прийняття управлінських рішень та підзвітність демократичних інститутів; поліпшення зворотної реакції суб'єктів владних повноважень на запити громадян; запровадження нових та підвищення кількості застосовуваних інструментів електронної демократії на загальнодержавному та місцевому рівні; підвищення рівню довіри громадян до суб'єктів владних повноважень [10].

З метою розширення можливостей участі громадян у процесі публічного управління все більше застосовуються інструменти електронної демократії.

Реалізація громадського бюджету потребує широкого переліку механізмів та інструментів прийняття колективного рішення, які комбінуються довільно. Це насамперед загальні збори громадян, форуми, фокус-групи, комітети, петиції, різноманітні плебісцити, електронне голосування тощо.

Класифікувати бюджет участі доцільно, виходячи з кількох основних критеріїв: за походженням (новозеландська, бразильська та північно-американська); за масштабом (сублокальна, місцева (муніципальна), регіональна, загальнонаціональна); за ініціаторами (ініційована зверху або знизу); за колом учасників (відкрита або представницька); за ступенем формалізації (формалізована або частково формалізована) [7].

Бюджет участі як інструмент активізації участі громадян та підвищення ефективності управлінських процесів набуває дедалі більшої популярності на Європейському континенті. Так, протягом 2005–2012 років кількість випадків його впровадження зросла з 55 до майже 1500, у результаті чого понад 8 млн громадян країн ЄС беруть участь у вирішенні місцевих

фінансових питань. На думку Європейської Комісії, бюджет участі сприяє залученню до політичного діалогу, виділенню фінансових трансферів на рахунки національних казначейств країн-партнерів, розбудові спроможностей, базованих на партнерстві та взаємній підзвітності. При цьому він вважається не самоціллю, а засобом надання кращої допомоги і досягнення цілей сталого розвитку, прискорюючи політику розвитку і реформ у країнах-партнерах [7].

У 2015 році до загальносвітового досвіду практики «бюджету участі» за підтримки Фондації українсько-польської співпраці (ПАУСІ) приєдналися 4 українських міста – Черкаси, Чернігів, Луцьк і Полтава.

В усіх містах України з метою визначення основних вимог до організації та запровадження громадського бюджету (бюджету участі) як інструменту розвитку демократії, в тому числі порядку подання, розгляду, відбору та реалізації пропозицій (проектів), що фінансуються за кошти громадського бюджету (бюджету участі) й спрямовані на задоволення спільних інтересів членів територіальної громади міста розробляється та затверджується Положення про громадський бюджет (бюджет участі) (далі – Положення). Також кожне місто затверджує міську цільову програму «Про громадський бюджет (бюджет участі) міста» на певні роки (далі – Програма) з метою налагодження ефективного системного діалогу органів місцевого самоврядування міста з його мешканцями, широке залучення громадськості до питань визначення напрямків використання бюджетних коштів для задоволення потреб мешканців міста. Затвердження Програми дозволяє створити інструменти для залучення мешканців міста до бюджетного процесу, сприяє запровадженню демократичних процесів обговорення питань загального значення та спільного з громадою прийняття рішень, подальшому розвитку міста та зміцненню довіри громадян до влади. Кожен мешканець міста має можливість у відкритому доступі на офіційних сайтах відповідних рад міст ознайомитися з Положенням та Програмою про громадський бюджет.

Інститут громадського бюджету вже став досить поширеним в Україні – відповідні програми запровадили в 90-ти містах та громадах [6].

Аналіз динаміки впровадження бюджету участі засвідчує, що на сьогодні досить активно впроваджено бюджет участі в 11 містах України, таких як: Київ, Дніпро, Львів, Кривий ріг, Одеса, Запоріжжя, Житомир, Полтава, Суми, Черкаси, Луцьк (таблиці 1, 2).

Таблиця 1. Динаміка кількості поданих проектів бюджету участі та затверджених призначень за ними в розрізі міст України за 2017-2019 рр. [1;4;5;8;9;11-15;17]

№ п/п	Назва міста	Кількість проектів			Бюджет проекту, тис. грн.		
		2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	Київ	497	1216	1137	50000	150000	150000
2	Кривий Ріг	45	145	146	9580	15000	21000
3	Одеса	148	141	71	100000	100000	50000
4	Львів	259	298	159	20000	20000	21000
5	Дніпро	294	293	199	16000	16000	16000
6	Полтава	54	81	115	1500	5000	11000
7	Черкаси	72	109	14	10000	10000	10000
8	Запоріжжя	180	73	50	10000	10000	9999
9	Житомир	11	99	80	9103	12150	15219
10	Суми	59	66	90	5000	9000	9000
11	Луцьк	0	14	10	10000	500	2412

У містах Київ, Кривий Ріг, Полтава та Суми за період 2017-2019 рр. спостерігається чітка тенденція до збільшення участі громадськості в поданні на розгляд проектів бюджету. Натомість в ряді міст (Одеса, Львів ін.) простежується зниження активності громадян в подачі проектів бюджету участі у 2019 р. При аналізі затверджених призначень на проекти бюджетів участі у 2019 р. перше місце займає бюджет м. Київ 150 000 тис. грн., друге місце належить м. Одеса 50 000 тис. грн., третє – м. Львів з бюджетом 21 000 тис. грн.

Таблиця 2. Динаміка кількості проектів-переможців бюджету участі та затверджених призначень за ними в розрізі міст України за 2017-2019 рр. [1;4;5;8;9;11-15;17]

№ п/п	Назва міста	Кількість проектів			Бюджет проекту, тис. грн.		
		2017 р.	2018 р.	2019 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.
1	Київ	62	141	341	49996	149171	149824
2	Кривий Ріг	45	47	49	14758	15012	21391
3	Одеса	40	22	30	76064	99885	40146
4	Львів	67	38	54	17530	25737	38199
5	Дніпро	0	73	111	Відсутні дані	15459	30856
6	Полтава	12	12	17	Відсутні дані	Відсутні дані	Відсутні дані
7	Черкаси	26	11	0	9873	9864	Відсутні дані
8	Запоріжжя	21	33	22	4983	9969	9587
9	Житомир	11	13	19	8319	11829	14947
10	Суми	0	17	18	0	8154	8943
11	Луцьк	0	14	0	Відсутні дані	658	Відсутні дані

Після розгляду конкурсною комісією поданих проектів залишається майже від 30 до 40 % проектів-переможців. Позиції лідерів за кількістю прийнятих та затверджених на реалізацію проектів бюджету участі займають м. Київ, м. Дніпро, м. Львів, м. Кривий Ріг, м. Одеса. Проаналізувавши затверджені бюджетні призначення за проектами-переможцями, можна зробити висновок, що майже всі міста дотримались меж затверджених бюджетних призначень бюджету участі, але в 2019 р. в містах Дніпро та Львів спостерігається збільшення бюджетних призначень бюджетів участі.

Досить популярними серед громадськості за категоріями наступні проекти бюджету участі: благоустрій, освіта, енергозбереження, фізична культура і спорт (табл. 3).

Таблиця 3. Інформація щодо кількості та питомої ваги проектів-переможців за найбільш популярними категоріями в суспільстві [1;4;5;8;9;11-15;17]

№ п/п	Назва міста	Освіта			Благоустрій			Енергозбереження			Культура і спорт		
		2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019	2017	2018	2019
1	Київ	18 29%	58 41%	144 42%	–	3 2%	–	–	–	21 6%	13 21%	41 29%	56 16%
2	Кривий ріг	13 29%	16 34%	31 63%	9 20%	7 15%	5 10%	10 22%	5 11%	3 6%	6 14%	13 28%	4 8%
3	Дніпро	31 18%	29 26%	–	21 36%	24 22%	–	9 15%	14 13%	0	33 55%	25 23%	–
4	Суми	1 6%	–	–	4 22%	–	–	–	–	–	13 72%	–	–

Майже у всіх розглянутих містах України найбільшу питому вагу серед категорій проектів-переможців займають проекти в галузі освіти, їх трохи поступають проекти в галузях культури і спорту, потім благоустрою та енергозбереження. Громадськість м. Кривий Ріг займає досить активну позицію щодо подання проектів за всіма категоріями у 2017-2019 рр., потім йдуть м. м. Київ, Дніпро.

При перегляді та здійсненні аналізу статистичних даних громадського бюджету на сайтах міст зауважимо, що досить зручно користуватися наступними сайтами: KYIVSMARTCITY («Громадський бюджет» п. п. «статистика» р. «Аналітика»), офіційний сайт Запорізької міської ради «Громадський бюджет», Громадський Проект Кривий Ріг: Бюджет участі (п. п. «статистика» р. «Про проект») та Громадський Проект Дніпро: Бюджет участі (п. п. «статистика» р. «Про проект»).

Перші кроки щодо реалізації бюджету участі у 2018 р. зробили в м. Харків. Певною особливістю бюджету участі в м. Харкові є те, що проекти можуть подавати не тільки індивідуально жителі міста (поширена модель в інших містах України), а й громадські організації. Згідно з Положенням про громадський бюджет 60% від загального обсягу коштів

виділяється на проекти, подані фізичними особами, і 40% – на ініціативи громадських організацій. Загальний обсяг коштів, передбачений для бюджету участі на 2018 р. – 50 млн. грн.

Якщо найбільш поширеною інтернет-платформою для бюджету участі серед українських міст виступає «Громадський проект», то в м. Харкові передбачено створення окремого інтернет-порталу «Активний харків'янин», на розробку якого з бюджету міста буде направлено додаткові 0,6 млн. грн [16].

З 25 квітня по 25 травня 2018 р. на конкурс «Бюджет участі» м. Харкова було подано 304 проекти, з них відібрано 167 проектів. За результатами голосування визначено 80 проектів-переможців: 57 від фізичних осіб та 23 від громадських організацій. Найбільш проектів-переможців подано в наступних сферах: культура, спорт, освіта, а також проекти які спрямовані на підвищення доступності міської інфраструктури для людей з обмеженими можливостями і проведення різних культурних заходів. Так, в рамках бюджету участі в м. Харкові планують створити Медіацентр комплексної доступності для осіб з важкими порушеннями зору, Музей спорту, молодіжну радіостанцію, дитячий телепроект, Станцію екомоніторингу, Клуб особистостей, безкоштовну онлайн-платформу для розвитку професійних компетенцій харків'ян «E-bridge», серію муралів, фільми про Харків, мобільний додаток для студентів «StudX», а також підвищити рівень доступності в метро для людей з інвалідністю та ін. [16].

Наразі у містах триває подальша робота щодо втілення в життя бюджету участі., що має дискусійний характер.

Аналізуючи нормативно-правові акти бюджетів участі в містах України можна стверджувати, що кожне місто затверджує міську цільову програму «Про громадський бюджет (бюджет участі) міста».

В бюджетному процесі України для планування та виконання місцевих бюджетів застосовується програмно-цільовий метод (далі-ПЦМ), за допомогою якого можливо досягти конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу. Застосування ПЦМ дає змогу зосередитись на результатах та забезпечити оптимальне співвідношення запланованих витрат із досягнутими результатами.

Складовими ПЦМ у бюджетному процесі є бюджетні програми, відповідальні виконавці бюджетних програм, паспорти бюджетних програм, результативні показники бюджетних програм.

Спираючись на п.п.4 п.1 ст.2 БКУ зазначимо, що бюджетна програма це сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій.

Але, якщо проаналізувати затверджені рішення місцевих бюджетів про бюджет на відповідний рік, в частині виконання бюджету участі, спостерігаємо, що в рішенні затверджено бюджетні призначення в розрізі багатьох кодів програмної класифікації витратів та кредитування (далі-КПКВК) місцевих бюджетів, що не дає змоги більш швидко, ефективно та прозоро спостерігати процес виконання бюджету участі. На нашу думку, більш зручно було затвердити один КПКВК для виконання бюджету участі, а також одного відповідального виконавця, один паспорт бюджетної програми, що дозволить підвищити рівень контролю за результатами виконання бюджетних програм; можливість оцінки діяльності учасників бюджетного процесу щодо досягнення поставлених цілей; чітке розуміння громадськістю, на що витрачені бюджетні кошти; підвищення якості розроблення бюджетної політики, ефективності розподілу і використання бюджетних коштів.

Досить часто при виконанні бюджету участі виникають питання, щодо правильності застосування кодів економічної класифікації витратів. Тому необхідно більш ретельно підходити при затвердженні бюджетних призначень головним розпорядникам бюджетних коштів. Також необхідно наголосити на тому, що у переможців проектів бюджету участі досить часто не має досвіду в частині застосування бюджетного законодавства на практиці, що ускладнює процес реалізації проекту-переможця.

Висновки. На нашу думку сьогодні необхідно підвищувати рівень обізнаності і компетентності громадян, які беруть активну участь у процесі вироблення місцевої політики. Вкрай важливо не тільки популяризувати Програму «Громадського бюджету», але й

організувати заходи (курси, тренінги) з питань планування видатків та застосування бюджетного законодавства, для того щоб з кожним роком реалізації програми «Громадського бюджету» якість запропонованих ініціатив підвищувалась.

Важливим етапом щодо ефективності реалізації проекту-переможця бюджету участі є контроль, моніторинг реалізації проектів та оцінка їх ефективності. Необхідно застосовувати «зворотний зв'язок» між органами влади, громадськими організаціями та громадянами міста, який дозволить скорегувати пріоритети Програми, показавши, які проекти дійсно відповідають інтересам громади, а які фінансувати недоцільно.

REFERENCES

1. АКМТs «V Kryvomu Rozi vyznachaiut peremozhstiv biudzhetu uchsti» [ACMC «In Kryvyi Rih, winners of the participation budget are determined»], *акмц.укр*. Retrieved from <http://акмц.укр/v-krivomu-rozi-vyznachaiut-peremozhstiv-byudzhetu-uchasti/> [in Ukrainian].
2. Biudzhetni kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> [in Ukrainian].
3. «Biudzhets uchastiiya» v Kharkove: shans dlya hromady ili imitatsiya samoupravleniia? [«Participation budget» in Kharkov: a chance for the community or imitation of self-government?]. *politika.net*. Retrieved from <https://politika.net/blogs/542048-byudzhets-uchastiya-v-harkove-shans-dlya-gromady-ili-imitatsiya-samoupravleniya/> [in Russian].
4. Hromadskyi biudzhets - Cherkasy – ofitsiyniy portal miskoi rady, miskoho holovy, vykonavchoho komitetu [Public budget - Cherkasy - the official portal of the city council, the mayor, the executive committee]. *chmr.gov.ua*. Retrieved from <http://chmr.gov.ua/en/sections.php?s=34> [in Ukrainian].
5. Hromadskyi biudzhets 2016-2017- Ofitsiyniy sait Zaporizkoi miskoi rady [Public budget 2016-2017- Official site of Zaporizhzhya city council]. *zp.gov.ua*. Retrieved from <https://zp.gov.ua/en/page/gromadskij-byudzhets-2016> [in Ukrainian].
6. Hromadskyi proekt [Public project]. *pb.org.ua*. Retrieved from <https://pb.org.ua/#rec53485515> [in Ukrainian].
7. Ishchekin, K.Ye. *Polityko-pravovi zasady biudzhetu uchasti v systemi demokratychnykh praktyk: svitovyi dosvid i Ukraina [The Political and Legal Framework of the Budget of Participation in the Democratic Practice System: World Experience and Ukraine]*. (2018) Kyiv: Legal Opinion. 404 p. [in Ukrainian].
8. Obshchestvennyi biudzhets 2018- sotsyalno aktivnyi hrazhdanin [Public Budget 2018- Socially Active Citizen]. *citizen.odessa.ua*. Retrieved from <https://citizen.odessa.ua/projects/2018/> [in Russian].
9. «Partysypatorne biudzhetuвання u Poltavi – hromadianam» – Ofitsiyniy sait Poltavskoi miskoi rady ta vykonavchoho komitetu [«Party budgeting in Poltava – citizens» - Official site of Poltava City Council and Executive Committee]. *rada-poltava.gov.ua*. Retrieved from <http://www.rada-poltava.gov.ua/people/parcutupator/> [in Ukrainian].
10. «Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku elektronnoi demokratii v Ukraini ta planu zakhodiv shchodo yii realizatsii» [«On approval of the Concept of e-democracy development in Ukraine and the plan of measures for its implementation»]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
11. Statystyka - Hromadskyi Proekt Lviv [Statistics - Lviv Public Project]. *gb.city-adm.lviv.ua*. Retrieved from <https://gb.city-adm.lviv.ua/statistics/1> [in Ukrainian].
12. Statystyka - Hromadskyi Proekt Kyiv [Statistics - Public Project Kyiv]. *gb.kyivcity.gov.ua*. Retrieved from <https://gb.kyivcity.gov.ua/statistics/10> [in Ukrainian].
13. Statystyka - Hromadskyi Proekt Dnipro [Statistics - Dnipro Community Project]. *adm.dniprorada.gov.ua*. Retrieved from <https://adm.dniprorada.gov.ua/statistics/141> [in Ukrainian].
14. Statystyka - Hromadskyi Proekt Sumy [Statistics - Sumy Community Project]. *pb.smr.gov.ua*. Retrieved from <https://pb.smr.gov.ua/statistics/14> [in Ukrainian].
15. Statystyka - Hromadskyi Proekt Kryvyi Rih [Statistics - Kryvyi Rih Community Project]. *gb.kr.gov.ua*. Retrieved from <https://gb.kr.gov.ua/statistics> [in Ukrainian].
16. «U Kharkovi zatverdily proekty – peremozhstsi biudzhetu uchasti» – Ofitsiyniy sait Kharkivskoi miskoi rady, miskoho holovy, vykonavchoho komitetu komisii [«Projects - Winners of the Participation Budget Approved in Kharkiv» - Official Website of Kharkiv City Council, Mayor, Executive Committee of the Commission]. *city.kharkov.ua*. Retrieved from <https://www.city.kharkov.ua/en/news/u-kharkovi-zatverdili-proekty-peremozhstsi-byudzhetu-uchasti-41083.html> [in Ukrainian].
17. «Shcho take biudzhets uchasti (Hromadskyi biudzhets?)» – Zhytomyrska Miska Rada [«What is the participation budget (Public Budget?)» - Zhytomyr City Council]. *zt-rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zt-rada.gov.ua/budgetgromad> [in Ukrainian].